

There are no translations available.

ПАЁМИ ПЕШВОИ МИЛЛАТ ВА МАСЪАЛАХОИ РУШДИ МАЪРИФАТ. Мулохизаҳои доктори илмҳои сиёсӣ, узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон С. Ятимов

ДУШАНБЕ, 31.01.2020 /АМИТ «Ховар»/. «Арзишмандтарин хусусияти Паёми Пешвои миллат – дониш, ҳаллу фасл кардани мушкилоти ҷомеа – пешрафти соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳештаншиносӣ ва ҳудудиносии миллӣ тавассути илму дониш ва маърифат мебошад», — навиштааст доктори илмҳои сиёсӣ, узви вобастаи Академияи илмҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон Саймумин Ятимов зимни мақолаи худ таҳти унвони «Паёми Пешвои миллат ва масъалаҳои рушди маърифат», ки 29 январ дар рӯзномаи «Ҷумҳурият» ҷоп шудааст.

Матни пурраи мақоларо дар зер пешниҳоди хонандагон менамоем.

МУКАДДИМА

Дар тамоми давраҳои мавҷудияти давлатдории миллати тоҷик, аз ҷумла, дар таърихи асрҳои миёна, таърихи нав, таърихи наватарин Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ — Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ягона шахсияти эътирофшуда — раҳбарест, ки кавитарин робитаро бо мардум доштаву дорад.

Ҳамасрони мо гувоҳи онанд, ки Сарвари давлат, новобаста аз мавқеи ҷуғрофӣ, ҳатаринокии масир ва шароити ният саҳту номусоиди иқлим, борҳо ба дурдасттарин деҳа, ҷамоат, ноҳия — манзили сокинони мамлакат таъриф оварда, бо зиндагӣ, ҳолу аҳвол, қору бори мардумони қасбу ҳунари ғуногун шинос шудааст. Бо онҳо вохӯрӣ ва

сухбату мулокотҳо доир намудааст.

Хар як муколамаи Пешвои миллат, тавре чомеа шоҳиди он аст, озод, бо салоҳият ва масъулияти бузурги давлатдорӣ, бо таҳлил, далелнокӣ, муқоиса, арҷгузорӣ ба меҳнати деҳқонон, коргарон, соҳибкорон, зиёиён, серталабӣ нисбат ба мақомоти иҷроияи ҳокимият ва дигар сохторҳои давлатӣ сурат мегирад.

Мухимтарин нуктае, ки дар оини раҳбарии Сарвари тоҷикон ҳамчун сабқ, шеваи барҷаста ва услуби муошират бо мардум ба назар мерасад, ифодаи маъниҳои тақдирсоз бо забони шево, оммафаҳм ва дилчаспу ҷозибадор мебошад. Хиради азалии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки тавассути сидқан аз бар намудан ва ба тарзи ҳастанопазир сайкал додани донишҳои энциклопедӣ, тақрор ба тақрор дар таҷрибаи зиндагӣ санҷидани онҳо исбот гардидааст, мактаби махсуси давлатсозӣ ва раҳбарии муваффақона аст. Онро ҳамчун намунаи пайравии рӯзмарра ва стратегияи давлатдорӣ бояд омӯхт. Конунмандҳои аз нестӣ раҳонидан, ҳаст кардан, ба масири таракқиёти устувор расонидан ва ба ҷаҳониён муаррифӣ намудани як миллати куҳанбунёди бо тақдири ғоҷеабор борҳо рӯбарӯшударо барои наслҳои имрӯз ва оянда ҳамчун сабақ манзур сохт.

Дар баробари ҷунин сабаки муоширати сиёсӣ, яке аз муҳимтарин шакли муколама – Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба намояндагони халқ мебошад. Омӯзиши паёмҳои ҳамасолаи Пешвои миллат нишонгари он аст, ки дар ҳуҷҷатҳои зикргардида вазъияти давлат таҳлил ва арзёбӣ мегардад. Самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва берунӣ мамлакат на танҳо дар муддати як сол, балки барои даҳсолаҳои минбаъда коркард ва эълон карда мешаванд.

Паёмҳои Пешвои миллат хусусияти моҳиятӣ доранд. Дарачаи алоқамандии диалектикӣ тамоми бахшҳои низомӣ сиёсиро бо субъекти марказии ҳокимияти давлатӣ муайян мекунанд. Самаранокии онро тафсир ва баҳогузорӣ менамоянд. Камбудихоро ошкор месозанд. Роҳҳои ислоҳи он ва уфукҳои рушди миллиро дар ояндаи наздику дур нишон медиҳанд.

Омӯхтани ин ҳуҷҷати тақдирсоз ба хотири дарки воқеии таърихи миллат, дастовард, мушкулоти умумӣ, роҳ, усул ва шеваҳои ҳаллу фасли он тавассути имконоти тамоми ҷанбаҳои давлатдорӣ зарур мебошад.

Паёми навбатии Пешвои миллат, ки рӯзи 26-уми декабри соли 2019 ба парламенти кишвар ироа гардид, аз чумлаи санадҳои сарнавиштсозии ҷомеаи имрӯзаи мост.

Омӯзиши пахлуҳои маърифатии хуччат аз тариқи ба инобат гирифтани масъалаҳои иҷтимоӣ, ки албатта, ҳосияти бунёдӣ доранд, пешкаши ҳонандаи ғиромикадр карда мешавад.

МАСЪАЛАХОИ ИҚТИСОДӢ

Муносибати системавӣ дар Паёми Пешвои миллат зарурати ҳамбастагӣ ва ҳамкорихои соҳаҳои ҳаётан муҳимми давлатдориро ба ҳамдигар мадди назар дорад. Дар он иерархия, яъне сифати муайянкунандагӣ доштани иқтисодиёт таъкид карда мешавад.

Дар ин хуччати барномавӣ тамоми соҳаҳои давлатдорӣ – сиёсат, иҷтимоӣ, илм, маориф, фарҳанг, ҳифзи манфиатҳои давлат дар робита ба вазъ ва тавоноии иқтисодии мамлакат равшан тавзеҳ дода шудаанд.

Дар доираи чунин таҳлил, дар Паёми Пешвои миллат ба ду ҷузъи масъала – қувваҳое, ки ҳамчун сарчашмаи ҳаракатдиҳандаи истехсолот амал мекунанд ва муносибатҳои истехсолӣ диққати махсус дода шудааст.

Дар доираи қувваҳои истехсолкунанда таваҷҷуҳи аҳли ҷомеа ба мавқеи инсон, раванди таъмин ва ҳимояи манфиатҳои иҷтимоӣ, чарағи созмон додани объектҳои истехсолӣ ҷалб гардидааст. Кӯшишҳои Раҳбари давлат дар масъалаҳои касбомӯзӣ, баланд бардоштани маҳсулнокии меҳнат бо роҳи самаранок истифода бурдани илм, маърифат, аз худ кардан ва такмил додани воситаҳои истехсолот аз қисматҳои таркибии фаъолияти Ҳукумат доништа мешаванд.

Яке аз омилҳои аслие, ки мақсадҳои умдаи сохтмони давлатро зина ба зина таъмин кардааст, барномарезии стратегияи соҳаҳои асосии рушди иқтисодиву иҷтимоӣ

мамлакат дар асоси талаботи рӯзафзуни чомеа мебошад.

Бо ташаббус ва тахти рохбарии Сардори давлат тахия ва қабул гардидани «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ва «Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020» амалӣ кардани ҳамин нақшахоро мадди назар доранд.

Тавре ки дар Паём омадааст, давраи сипаригашта «дар таърихи Тоҷикистони соҳибистиклол бо дастоварду пешравихои ноилшудаи халқамон ба сифати боз як соли бобарор сабт мегардад» ва маҳз ҳуччатҳои номбурда «чихати расидан ба ҳадафи олии мо, яъне баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии мардуми шарифи кишварамон мусоидат намуд» (*Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ»*: – *Душанбе: Шарки озод, 2019. – С. 3*)

Гарчанде дар давраи иқтисодиёти бозаргонӣ банақшагири аз масъалаҳои афзалиятдошта ба ҳисоб наравад ҳам, барномарезии аз чихати илмӣ асоснок аҳамияти бузурги амалӣ дорад ва замонаи фаъолияти пурсамари идораи давлатӣ мебошад.

Бояд ба эътибор гирифт, Тоҷикистон аз ҷумлаи он давлатҳоест, ки аз рӯи мавқеи ҷуғрофӣ, захираҳои табиӣ аҳамияти муҳимми стратегидошта (нафт, газ, уран, тилло, нукра, заминҳои қора) имконоти нисбатан маҳдуд дорад. Аз лиҳози геополитикӣ наздик ба якуним ҳазор километр ба кишваре ҳамҷавор аст, ки муддати зиёда аз чил сол боз ба мушкилоти ҷанги шаҳрвандӣ рӯ ба рӯст ва маркази таҳдидҳои террористӣ маҳсуб мегардад. Ва Тоҷикистон барои ҳимояи ҳеш, кишварҳои Осиёи Марказӣ ва Аврупо зарфиятҳои назарраси моддӣ, молӣ ва маънавии ҳудро сафарбар мекунад.

Дар ҷунин шароит, маҳз иқтисодии интелектуалии Ҳукумат, интиҳоби дурусти роҳ, восита ва усули амалӣ кардани стратегияи давлат барои таъмини амният ва некуаҳволии мардум аз масъалаҳои асосии фаъолияти раҳбарияти сиёсии мамлакат ба ҳисоб меравад. Олимони Ғарб таъкид кардаанд: «Бузургтарин дастовардҳои афкори иқтисодӣ дар шароити пастравии иқтисодӣ пайдо мешаванд» (Конунӣ Бухвалд). Аммо аз лиҳози дигар, «дар иқтисодиёт ҳеҷ чизро фаҳмидан имкон надорад, ба шарте ки ҳамаи чизро нафаҳмед» (*A Dictionary of Economic Quotations, 1981*). Ба андешаи мо, ин ду ҳолат барои масъулони ҷанбаи иқтисодии мамлакат аз омилҳои муҳимми банақшагирии саҳеҳ ва қотеона амалӣ кардани барномаҳои таҳассусмандона қоркардшуда маҳсуб мегарданд.

Сарвари давлат аз зумраи он абармардони сиёсати ҷаҳонӣ аст, ки хангоми ибрази мавқеи сиёсӣ, нақшаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии мамлакат бо назорати ба ҳуд хос, ҳирадмандона, таҳаммулгароёна ва ҷавонмардона аз кӯшиши ба баҳс кашидани ҳарифони эҳтимолии ақидаҳои ҳуд, ки падидаи маъмулӣ аст, то ҳадди имкон ҳуддорӣ мекунад.

Аз дигар тараф, забон ва тарзи баёни ӯ дар ибрази андешаҳои принципаӣ оид ба масъалаҳои матраҳгардида, барои рақибон ҷиҳати додани посухи баробарвазн ҷой намегузорад. Ҷунин муҳокимарониҳо бо риояи қоидаҳои мантиқӣ, ҳақиқати ҳол ва воқеиятро бо далелҳо нишон медиҳанд: «Соли 2019 суръати афзоиши воқеии маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ 7, 5 фоизро тақкил намуд ва ин нишондиҳанда аз ҳисоби зиёд шудани ҳаҷми истехсоли маҳсулоти саноатӣ ба андозаи 13, 4 фоиз, маҳсулоти кишоварзӣ 7, 1 фоиз, ғардиши савдо 8 фоиз ва хизматрасониҳои пулакӣ 1, 6 фоиз таъмин қарда шуд» (Ҳамон ҷо. – С. 3).

Дар шарҳи масъалаҳои иқтисодӣ дар Паёми Пешвои миллат принципи воқастагии моддии яқдигарӣ баръало дида мешавад. Вақте ки суҳан дар бораи эътимоднокии тезисҳо меравад, дар Паём структураи ҷунин мантиқ – ҷузъҳои он тафсири ҳудро меёбанд. Хангоми таҳлилу баррасӣ эътибори мулохизаҳои пешниҳодгардида боз ҳам мустаҳкамтар меғардад. Барои мисол: «Дар ин давра ҳаҷми умумии даромади бӯҷет қариб ду баробар афзуда, аз 12 миллиард сомони соли 2013 ба 23 миллиард сомонӣ баробар шуд» (Ҳамон ҷо. – С. 3).

Яке аз мушқилтарин масъалаҳо, ки онро давлати соҳибистиклол баъди ҷанги мудҳиши шаҳрвандӣ бояд барқарор мекард, ба вӯҷуд овардан ва устувор ғардонидани итминони аҳоли ба давлати ҷавон буд. Зеро насли соҳибандешаи он замон, қасе, ки имқонияти дар Ватани аҷдодии ҳуд зиндагӣ ба сар бурдан дошт, ханӯз ҳам орзуи замони шӯравиро мекард. Ғумон намекард, ки ҷоқиқон метавонанд давлати миллии ҳудро аз нав бунёд кунанд. Иқтисодиётро побарҷо созанд. Мардумро соҳиби нон ғардонанд. Амнияти онро таъмин намоянд. Дар дунё ҳудро ҳамҷун кишвари мустақил муаррифӣ созанд. Ҷунин эҳсос ҳам дар миёни қисмати бештари зиёиён ва ҳам дар байни омма ғолиб омада, ҳатарҳои ҷонӣ, факр, нодорӣ, таҳдиди ғуруснагӣ бовари мардумро ба зиндагӣ қоста ва одамнро аз ҳаёт дилшиқаста қарда буд. Ғарчанде бо вӯҷуди мушқилои зиёд, ҷуғрофияи таъмини амнияти минтақаҳои кишвар рӯз ба рӯз васеъ қарда мешуд ва сатҳи баланди қамбизоатӣ ба мисли пешина мардумро азият меод, ки масъалаҳо аз ҷанбаҳои аслии фаъолияти Ҳуқмати мамлакат ғардида бӯданд.

Маҳз барои хамин, давра ба давра баланд бурдани сатҳи зиндагии одамон дар тӯли се даҳсола аз муҳимтарин қорномаҳои Пешвои миллат мебошад.

Некӣ ва хизмат ба халқ аз мақсадҳои аслии Раҳбари давлат буд ва ҳафт. Бояд эътироф намуд, ки нақшаҳои дар аввали фаъолияти худ эълонкардаи Президенти мамлакат – таъмини амнияти озукаворӣ, берун гаштан аз бунбасти коммуникатсионӣ ва бо барқ таъмин намудани аҳоли ҳамаҷун идея садо меоданд. Амалӣ гаштани онҳо ҳосияти ормонӣ дошт. На танҳо дар ҳориҷи мамлакат, балки бисёриҳо дар дохили кишвар ҳам ба воқеият пайдо кардани онҳо бовар надоштанд. «Аммо ба ҳотири он ки ҳаёт бе мақсади оӣ» ва «самтгирӣ ба сӯи мақсади оӣ» ҳолӣ ва беранг аст, «ормон» ва «ормонҳои оӣ» бе алоқамандӣ ба ҳаёти воқеӣ ҳамагӣ як орзу ва ҳаёли ҳомро меонаду бас. Фақат мо яке аз алтернативаҳо қабул карда метавонем (Ф. Х. Кессиди. Этические сочинения Аристотеля. Аристотель. Сочинения. – М.: Мысль, 1983. – С. 17). Таҷрибаи таърихӣ, дурустӣ ва алоқамандии чунин ормонҳо бо ҳаёти воқеӣ исбот кард.

Анғезаи аслии ризоият додан ва расидан ба қудрати сиёсӣ дар мушкилтарин лаҳзаҳои ҳаёти чома барои Сарвари давлат хизмат ба мардуми кишвар буд. Зеро дар он замони мудҳиши террори қисмонӣ ва маънавӣ, қатлу қорат, бесарусомонӣ, парешонӣ, яъне беқонунӣ қасе қуръат ва гайрати ҳоқимият қарданро надошт. Сиёсатмадорони ботажриба ҳудро ба ҳар баҳона қанор мегирифтанд. На танҳо қисмати зиёди мамлакат, балки пойтахти он ҳам наметавонист вазифаи конституционии ҳудро адо намояд. Ҳадафи аслии Раиси тозаинтиҳоби Шӯрои Оӣ, ки ҳамазамон сарвари давлатро ба уҳда дошт, пеш аз ҳама, ҳифзи манфиатҳои миллат, халқи азияткашида – оммаи васеи мардум буд. Ҳотираи неқиро доимо қӯтоҳ аст. Аммо на танҳо ин насл, балки ҳадди ақал, ҳазор соли диғар набояд ин қахрамони умумимиллӣ фаромӯш қардад. Агар аз лиҳози назариявӣ андешем, новобаста аз ҳаллу қасли мушкилоти рӯзмарра «Дар ин давра аҳолии Тоҷикистон аз панҷуним миллион қариб ба 9, 5 миллион нафар расида, беш аз 70 фоиз афзудааст» (Ҳамон чо. – С. 4), ҳамазамон, Ҳукумат тавонистааст, ки сатҳи қамбизоатиро ба андозаи 27, 5 фоиз паст намояд (Ҳамон чо. – С. 4).

Маълум аст, ки муҳимтарин масъалаи қаҳони мутамаддину пешрафта ва яке аз омилҳои аслии рушду таракқии он таъмини аввалиндараҷаи озодии иқтисодӣ мебошад. Қардиши озоди қувваи қорӣ, мол, пул ва хизматрасонӣ ҳусусиятҳои дохили ва берунӣ – минтақавӣ ва глобалӣ дорад. Қӯшиш ва натиҷаи самараноқи сиёсатҳои собитқадмонаи Сарвари давлат доир ба самтҳои муҳими ба яқдиғар алоқаманд шароитро барои рушду нумӯи иқтисодиёти мамлакат фароҳам овард.

Меъёрҳои ҳуқуқие, ки чунин муносибатҳо танзим меқунанд, аз мавзӯҳои рӯзмарраи Ҳукумати мамлакатанд. Эътимоди соҳибқорони ватанӣ ва ҳориҷӣ ба озодии фаъолият аз қумлаи масъалаҳои зикрқардида ҳисобида мешавад. Чунин бовар мақсадҳои

функционали иктисодиётро, ки системаи ният мураккаби ҷомеа доништа шудааст, тақвият мебахшад. Дар шароити бӯхрони иктисодӣ замонати ба талаботи иҷтимоии мардум ҷавобгӯро таъмин месозад. Дар Паём вобаста ба ин ҳулоса ёдрас мешавад: «Саҳми бахши ҳусусӣ дар маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ соли 2013-ум 54 фоиз буд ва ин нишондиҳанда соли 2019 ба 70 фоиз расонида шуд» (Ҳамон ҷо.– С. 4).

Паёми 26-уми декабри соли 2019 идомаи мантикии назариявӣ ва сиёсати санчида ва амалан тасдиқгардидаи Пешвои миллат дар давоми се даҳсолаи ахир аст.

Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон маҳз бо дарназардошти ҳамин ҳадафҳо, дар давраи миёнамуддат чунин вазифагузорӣ мекунад: «Ҳукуматро, ҳамчунин, зарур аст, ки дар 7 соли оянда суръати афзоиши воқеии маҷмӯи маҳсулоти дохилиро дар як сол 7-8 фоиз, афзоиши ҳаҷми онро беш аз 1, 8 баробар ва ба ҳар сари аҳоли 1, 7 баробар таъмин намуда, ҷиҳати ба 45 фоиз расонидани ҳиссаи табакаи миёнаи аҳоли ва то 18 фоиз паст намудани сатҳи камбизоатӣ нақшаҳои тасдиқгардидаро босифат амалӣ намояд» (Ҳамон ҷо. – С. 5).

Дар тамоми давра замони муқоламе асоси муносибати Ҳукуматро бо мардуми одӣ ташкил мекунад. Чунин робита вақте самаранок мегардад, ки агар ҳокимият дар бораи муҳтавои масъаласе, ки мавзӯи доғи ҷомеаанд, маълумоти дақиқ ва таъмини ҳалли масъалаи онро дошта бошад.

Бурди асосӣ ва муҳимтарин воқеае, ки Пешвои миллат дар давоми фаъолияти пурсамари худ таваҷҷути он стратегияи давлатдорӣ ҳешро амалӣ намудааст, истифодаи ҳаҷми шакли муносибат мебошад.

Роҳбари давлат қотеона эълон кардааст, ки қавми пешрави ҷомеа соҳибхона будани ҳар як узви қавми меҳнати он аст. Барои амалӣ гаштани чунин талабот, дар асоси меъёрҳои ҳуқуқӣ таъмини шароитро таъмин ва назорат мекунад.

Он ҷизе, ки мардумро дар замони қавмӣ ва қиматӣ аз ғуруснагӣ наҷот дод, «заминҳои президентӣ» буд. Баъди он, ки одамон ба идома доштани ҳаёт итминон пайдо карданд, давраи дуюм – соҳибқарорӣ инфиродӣ оғоз гардид. Дар марҳалаи нави асоси микроэкономика гузашта шуд. Мушкilot, монеаҳои табиӣ ва сунъӣ эҷод кардан нисбат

ба ин соҳаи иқтисодиётро Роҳбари давлат хуб дарк менамояд. Ҳамзамон, ҳаётан муҳим будани ин соҳаро барои фароҳам овардани ҷойҳои корӣ, ҷалби сармояи мардумӣ, бедор кардани ташаббуси афроди созанда ва захираи софдилони хуб эҳсос мекунад. Маҳз барои ҳамин бо итминони комил изҳор медорад: «Дар мулоқоте, ки ман бо кормандони мақомоти молия, андоз, гумрук, сармоягузори ва бонкҳо доштам, ҷиҳати таҳияи Кодекси андоз дар таҳрири нав супориши қатъӣ додам.

Масъулони зарур аст, ки ҳангоми таҳияи он ҳавасмандсозии истехсолкунандагони ватанӣ, боз ҳам содаву оммафаҳм гардонидани маъмурикунонии андоз ва бехтар кардани фазои сармоягузори пешбинӣ намоянд. Мо бояд ба рушди бахши хусусӣ таваччуи аввалиндараҷа зохир карда, заминаи ягонаи ҳукукиро барои ҳамаи иштирокчиёни фаъолияти иқтисодӣ, сарфи назар аз шакли моликияти онҳо, муҳайё созем» (Ҳамон ҷо. – С. 5-6).

Таҳлилгарони масъалаҳои иқтисодии дохилӣ ва хориҷӣ он нуктаро барҳақ таъкид карданд, ки Паёми навбатӣ як навъ ҳисоботи номзад ба Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2013 дар мавриди амалӣ кардани барномаи интиҳоботӣ буд. Бешубҳа, ҳангоми таҳлил ва ҳулосабарории натиҷаҳои тараққиёти иқтисодии мамлакат дар муддати ҳафт соли ахир, ки бо далел ва рақамҳои эътимодбахш асоснок карда шуданд, Роҳбари давлат бо қаноатмандӣ иброз медорад: «Яъне нишондиҳандаҳои дар соли 2013 пешбиниамудаи барномаи номзад ба Президенти кишвар барои 7 сол, дар маҷмӯъ, иҷро гардиданд» (Ҳамон ҷо. – С. 4).

Тавре хотирнишон гардид, Ҳукумати кишвар яке аз муҳимтарин роҳҳои баланд бардоштани иқтисодиёти мамлакатро дар рушди воситаҳои истехсолот ва муносибатҳои истехсоли медонад.

Дар ин самт, ба масъалаҳои баланд бардоштани таҷрибаи истехсолии одамон, дониш ва малакаи аз худ кардани технологияи нав таваччуи ҳоса зохир мекунад. Таъкид мегардад, ки рушди ҷомеа аз дараҷаи тавсеаи воситаҳои истехсолот вобаста аст. Аммо пешрафти сифатии воситаҳои истехсолот танҳо мафҳуми сирф материалӣ набуда, дар шароити имрӯза зарурати харҷи бештар тақия кардан ба ресурсҳои маънавиро тақозо мекунад. Ба ҳамин хотир, дар Паём таъкид мегардад: «Ҳукумати кишвар вазифадор карда мешавад, ки минбаъд ба ҷанбаҳои сифатии рушди иқтисоди миллӣ, тақвияти неруи инсонӣ, бо истифода аз технологияҳои муосир ва ҷорӣ намудани инноватсия вусъат додани истехсоли маҳсулоти нисой, баланд бардоштани фаъолнокии иқтисодии аҳоли, тақмили низоми дастгирии соҳибкориву сармоягузори ва тавсеаи иқтисодиёти рақамӣ диққати аввалиндараҷа диҳад» (Ҳамон ҷо. – С. 4).

Арзишмандтарин хусусияти Паёми Пешвои миллат – дониш, ҳаллу фасл кардани мушкилоти ҷомеа – пешрафти соҳаҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ, ҳештаншиносӣ ва ҳудудиносии миллӣ тавассути илму дониш ва маърифат мебошад.

МАВКЕИ ИЛМУ МАОРИФ

Дар Паём пешрафти минбаъдаи соҳаҳои илму маориф аз вазифаҳои авлабиятдоштаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон эълон карда шудааст. Масъалаҳои қобили таваҷҷуҳи махсус доир ба рушди илм, маориф, ба андешаи мо, иборат аз онанд, ки дониш, маърифат бояд барои таъмини суботи сохти конституционӣ, сулҳ ва оромии ҷомеа мебошанд: «Дар марҳалаи кунунӣ пешрафти Тоҷикистон ба соҳаҳои илму маориф афзалияти аввалиндараҷа дода мешавад, зеро онҳо дар таҳкими бояҳои давлати демократӣ ва ҳуқуқбунёду дунявӣ нақши қалбӣ мебошанд» (*Ҳамон ҷо. – Ҷ С. 22*).

Суханони Пешвои миллат бо андешаи яқе аз бузургтарин донишмандони Юнони Қадим Аристотел мувофиқ афтадааст, ки дувуним ҳазор сол пеш таъкид кардааст: «Гумон аст, қасе шубҳа қунад: қонунгузор бояд ба тарбияи қавонон аҳамияти қавқулода диҳад. Дар қое, ки ин нест (тарбияи қавонон – С. Я.), сохти давлатдорӣ зарар мебинад. Тарбия бояд ба ҳар як сохти давлатдорӣ мувофиқат қунад; ҳислате (*муносибат, бархӯрд, арҷ қузоштан* – Ҷ С. Я.), ки ба ҳар як сохти давлатдорӣ мувофиқ аст, одатан, барои ҳимояи он сохт ҳизмат меҷамояд» (*Аристотел. Политика. – М.: РИПОЛ қлассик, 2010. – Ҷ С. 535*).

Дар идомаи суҳан ин донишманди бузург таъкид кардааст, ки нави тарбия нави давлатдориро тағлид месозад. Ва андешаашро идома дода хотиррасон меқунад: «Ҳама вақт ҳаракати беҳтарин, сохти (давлатдорӣ) беҳтаринро қӯи қор меорад» (*Ҳамон ҷо. – С. 536*).

Бешубҳа, ҳарактер ҳама махсули тарбия аст. Ин ҳақиқат барои таърих ҳамаҷун аксиома садо медиҳад. Баъд аз инқилоби Бухоро (1920) душманони сохти давлатдорӣ ва қонибдорони давлати феодалии ниҳоят заиф ва ақибмондаи амирони манғит – асосқузорони ҳаракати босмаҷгарӣ дар падидаи мақтаби нава ва омӯзқорон рақибони қонии ҳудро медидаанд. Бо тамоми ваҳшоният ба қатлу қуштори муаллимони ин мақтабҳо машқул буданд. Дар таърихи навагарин – қамони қанғи шаҳравандӣ ва қанд сол муқадам аз ин ҳодисаҳои мудҳиш, мақтабу муаллим ҳадафи аслии муллоҳои мутаассиб буданд. Дар симои дониш, маърифат, ақлгарой онҳо қошқунандаи аслии мақсаду маром ва аъмоли зишти ҳудро медидаанд.

Бузургии Пешвои муаззам, хиради волои созанда ва гамхор ба тақдири неки имрӯзу ояндаи миллат мебошад, ки мактаб, донишгоҳ, муассисаҳои илмиро пояи асосии давлатдории миллӣ эълон намудааст.

Ба назар мерасад, ки вобаста ба чунин талабот нисбат ба мухтавои васоити таълимӣ – китобҳои дарсии мактабҳои ибтидоӣ, миёнаи умумӣ, олӣ ва мавзӯҳои таҳқиқоти муассисаҳои илмиву таълимӣ ва пажӯҳишгоҳҳои гуманитарии Академияи илмҳо аз нигоҳи танқидӣ муносибат кунем. Серталаб бошем. Онҳоро ба талаботи сохти конститутсионӣ – давлати миллӣ, тавҷам бо таҷриба ва арзишҳои созандаи дунёи мутамаддин мувофиқ гардонем. Сахлангорӣ ва муносибати духӯра дар ин маврид ба ғоидаи суботи чомеа нест ва нахоҳад буд.

Дунявият ҳамчун яке аз муҳимтарин рӯкҳои давлатдорӣ муқобили дин нест, тавре ки душманони сохти конститутсионӣ аз рӯйи гараз ва ниятҳои ҳукуматҳои талқин мекунад. Ва асли дунявиятро ҳам барои миллати тамаддунофари тоҷик назария ва амалияи сиёсии кишварҳои Ғарб, мисли падидаи нав, таҳмилогардида шуморидан, аз рӯйи адолати илмӣ буда наметавонад.

Тамоми таърихи зиёда аз шашҳазорсолаи миллати тоҷик дар мисоли бехтарин асарҳои илмиву адабӣ, қаҳрамоноҳи ба хоҷаи нигоҳ доштани забони тоҷикӣ, урфу одатҳо ва ҷашнҳои миллӣ, ки дар маҷмӯъ, ҳалкоро бо номи тоҷик, ахиран соҳибдавлат гардонид, маҳз идеяи миллӣ – тоҷикият буд, на назария, идеология ва амалияи сиёсии дигар. Зинда мондани миллат ва забони ӯ дар худ унсури бузургии дунявиятро дорад. Дар акси ҳол, кишвар бояд дар ҳайати ягон ҳилофат мебуд. Имкони муаррифии ҳудро бо номи Тоҷикистон дар дохил ва дар арсаи байналмилалӣ гум мекард.

Мусаллам аст, ки зухуроти органикӣ ва гайриорганикӣ – табиат, ҷамъият ва тафаккур дар доираи системаҳои муайян арзи ҳастӣ қарда метавонанд. Ҳалк ҳамчун мафҳуми системавӣ ин истилоҳро бо аломатҳои сифатӣ соҳиб мешавад. Дар доираи мафҳуми ҳукуки давлат зиндагӣ мекунад. Урфу одат, забон ва маданияти умумӣ дорад. Барои пешрафти доимии чомеа манфиатдор аст. Аз табақаҳои гуногуни ҷамъиятӣ иборат мебошад, ки ҳар қадом мақсаду мароми мушаххас доранд. Аммо аслан дар истилоҳи мардум оммаи меҳнатқаш дар назар дошта мешавад. Табақаҳои пешқадами ҷамъият бо он ҳамроҳанд. Ҷузъи тақсимнашавандаи мардумро ташқил мекунад. Агар нақша, мақсад, маром ва амали онҳо ба рушд, некуаҳволӣ ва бехбудии мардум созгор бошанд. Барои рушд ва ҳифзи яқпорчагии ин сарзамин ҷоннисорӣ кунанд. Намуна бошанд. Бо

рафтори худ аксариятро ба ин амал хидоят намоянд.

Дар фалсафаи пешкадами Гарб, вakte мафхуми миллатро таъриф мекунад, қисмати муҳим ва аввалини онро «existence of common ideology» (умумияти идеологӣ) – вучуд доштани арзишмандӣ, ормон ва самтгирии маънавии ягона медонанд. Худи мафхуми халқ (миллат) бо аломатҳои номбаршуда маънии дунявиятро ҳамчун ҷузъиёти муайянкунанда дар худ таҷассум мекунад. Ин истилоҳ, дар як вақт, бидуни баҳс энтропияи (истилоҳи мустақиман номбарнашуда, аммо ба эътибор гирифташуда) таърихиятро ҳамчун далели раднопазир, яъне аксиома дар мадди назар дорад. Хулоса, зухуроти миллат воқеияти худкифо (selfsufishient) ва падидаи ҷамъиятӣ аст. Ба ақидаи дигар, объектҳои ба тарзи воқеӣ вучуддошта, яъне системаи мустақил мебошад. Ниёз ба дигарон надорад. Бо тамоми аломатҳояш худро ҳифз карда метавонад. Маҷмӯи алоқамандхоест, ки на танҳо дастнигари унсурҳои хориҷӣ нест, балки қудрати муаррифии «МАН»-и худро дорад. Аз дигар қувваҳо, таъсирҳои берунӣ, ки худ падидаи мутаашаққили мақсадноки бегона ҳастанд, дар ҳолати зарурӣ мустақилона қанорачӯӣ мекунад. Инро ҳештаншиносӣ ва дар маҷмӯъ, худшиносии миллӣ меноманд.

Баръакси ин падидаҳо дар ҷомеаи ҷаҳонӣ мебинем. Афғонистон, Сурия, Ироқ, Тунис, Яман ва баъзе кишварҳои дигар. Воқеаҳои солҳои навадуми асри гузаштаи Тоҷикистон, баъзе рӯйдодҳои ҳунири таърихи наватарин – қӯшиши табaddулоти давлатӣ аз ҷониби ҳизби террористии нахзат, амалҳои террористии ҳаракати ба ном «Давлати исломӣ».

Ҳамин тариқ, эътироф бояд кард, дар системаи сиёсии миллӣ, ки маҳз ба хотир ва бо номи миллати давлатсоз – тоҷикон бунёд ёфтааст, раҳнаи ҷиддӣ вучуд дорад. Бо истифода аз заъф қувваҳои зиддитоҷикӣ, зиддимиллӣ, зиддидавлатӣ аз хориҷи мамлакат бо шиорҳои теократӣ, динӣ, ифротӣ воридаи ҷомеаи Тоҷикистон шуда, ҳар сари чанд вақт «манзилро ҳатарнок», «мақсадро баид», «дилхоро ғамдида», «сархоро шӯрида», гулистонро табдил ба «қулбаи эҳзон», ҷомеаро гирифтори «бозихои пинҳон» мекунад. Роҳи ин биёбон бо «сарзанишҳои хори мағелон бепоён» (маъниҳоро аз Хофиз) хоҳад монд, агар мардум бо гирифтани илм, дониш, маърифат ба асли худ ва моҳияти олами ҳаёт сарфаҳм нараванд. Ҳадаф аз таъкидҳои ғаштаву барғаштаи Пешвои миллат дар масъалаи «дониш талабидану бузургӣ омӯхтан» маҳз аз ҳамин иборат аст.

Пешвои миллат, то он ҷое, ки давлат қудрат ва тавоноӣ дорад, бо ҳазор заҳмату машаққат ба хоҳири он ки ҳар кас қавқабӣ баҳти худро санҷад, ки толеъ ёро барои ҷӣ зодааст (Хофиз), шароит фароҳам овардааст. Ин заҳмат ба тамоми кишрҳои ҷомеа, аз ҷумла, наслҳои наврас ва ҷавон тааллуқ дорад. Дар ин маврид, дар Паём омадааст: «Соли ҷорӣ ба маблағи 500 миллион сомонӣ 130 муассисаи таҳсилоти умумӣ бо зиёда аз

32 хазор чойи нишаст ба истифода супорида шуд» (Хамон чо. – С. 22-23).

Мухаккики тарҷумаихолии яке аз бузургтарин шахсиятҳои ҷаҳонӣ – Президенти ИМА Теодор Рузвелт хангоми тафсири хислатҳои ӯ менависад: «Теодор Рузвелт – сиёсатманди тавоно, боистеъдод, ба таври худ дурандеш, кудратманд, бо нуруи созанда ва устои мурочиаткунанда ҳам ба омма ва ҳам ба шахсиятҳои алоҳида мебошад» (А. И. Уткин. Теодор Рузвельт. – М.: Эксмо, 2003. – С. 2).

Мардуми ҳақбини Тоҷикистон ва оламиён шохиди чунин тавонмандӣ ва хислатҳои Роҳбари арҷманди давлат, Чаноби Олӣ мухтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошанд.

Дар самтҳои, ки барои соҳибкорон дар шароити миёнамуддат наметавонанд судманд бошанд, аммо барои имрӯз ва ояндаи миллат чунин иқдом ҳаётан муҳим, тақдирсоз ва бунёдӣ ҳастанд, маҳз ба хотири арзишмандии суҳанҳои Пешвои миллат онҳо омодаанд, ки имконоти моддӣ ва маънавии ҳудро сафарбар созанд. Чунки ҳудро як тани ҳамин миллат мешуморанд. Бо амали ҳеш дастгирии сиёсати ободгарона ва маорифпарваронаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошанд.

Оид ба дастгирии садокатмандонаи фарзандони миллат Сарвари давлат бо каноатмандӣ ва ифтихори бузург хотиррасон мекунад: «Аз ин шумора (сохтмони мактабҳо, муассисаҳои таълимӣ – С. Я.) 32 муассиса бо қариб 10 хазор чойи нишаст аз ҳисоби соҳибкоруни шаҳрвандони саховатпешаи кишвар ба маблағи беш аз 122 миллион сомонӣ бунёд шуда, ҳиссаи онҳо дар сохтмон ва таъмири азнавсозии муассисаҳои соҳаи маориф ва дигар бахшҳо рӯз ба рӯз афзуда истодааст» (Хамон чо. – С. 23).

Чунин олиҳимматӣ, натиҷаи обрӯ, эътибор, таъсири бевоситаи сифатҳои олии шахсияти бузурги Роҳбари давлат ба кишрҳои ғаъоли аҳоли дар мушкилтарин ҷабҳаҳои бунёди давлати милли мебошад.

Садокатмандӣ ва эътиқоди бепоёни ӯ ба халқ, собиткадаи дар роҳи иҷрои паймон, истодагарӣ дар роҳи пешгирифти, таъмини сулҳ, ваҳдат, рушди устувори милли, сарфи назар аз мушкилот, таҳдид ва хатарҳои ҷонӣ, омилҳои аслии ҳештаншиносӣ ва ҳудшиносии миллии кишрҳои асосии ҷомеа гардид. Ҳаммаром будани иқдомҳои Пешвои миллат бо ормонҳои мардум ба иҷро гаштани нақшаҳои барои мамлакат созгор тақони

чиддӣ бахшиданд.

Хамзамон, бояд таъкид намуд, ки муассисаҳои таълимӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳам дар сатҳи таҳсилоти миёна ва ҳам олии дар асоси бехтарин меъёрҳои байналмилалӣ сохта, мавриди истифода қарор дода мешаванд.

Пешбиниҳои раванди таракқиёт ва талаботи рӯзафзуни ҷомеа дар алоқамандӣ бо афзоиши аҳоли, бехтар намудани шароити рӯзгори одамон, тибқи ниёзҳои иҷтимоии замона торафт баланд бурдани сатҳи зиндагии омма аз нақшаҳои марказии рохбарияти сиёсии мамлакат мебошад.

Соҳаи маориф, дар ин маврид, мавқеи майянкунандагиро қасб қардааст. Вобаста ба ин, Роҳбари давлат ибраз медорад: «Соли 2020 соҳтмони 181 муассисаи таҳсилоти умумӣ дар ҳаҷми 900 миллион сомонӣ бо муҳайё намудани 54 ҳазор ҷойи нишаст пешбинӣ шудааст.

То ҳаҷми 30-солагии истиклолияти давлатӣ 128 муассисаи томақтабӣ ва 338 муассисаи таҳсилоти умумӣ бунёд гардида, дар маҷмӯъ, 1332 муассисаи таълимӣ ва томақтабӣ тармиму таҷдид қарда мешавад» (Ҳамон ҷо. – С. 23).

Тавре хотирнишон гардид, Пешвои миллат дар самти амалӣ сохтани мақсадҳои стратегияи худ аз дастгирии оммаи мардум, алаҳхусус, соҳибқорон ба навъи аҳсан бархӯрдор аст. Аз ин лиҳоз, бо қаноатмандӣ аз саҳоватмандии онон ибраз медорад: «Ман аз номи худ ва Ҳукумати Тоҷикистон ба қулли мардуми кишвар, аз ҷумла ба ҳамаи соҳибқорони ватанӣ бурунмарзиамон ва дигар шахсони Ҳимматбаланд, ки дар амалӣ шудани Амри Роҳбари давлат дар бунёду таҷдиди роҳи пулҳо ва иншооти иҷтимоӣ, аз ҷумла муассисаҳои маориф ва фарҳанг тандурустӣ, коргоҳу корхонаҳои истеҳсолӣ, хатҳои обрасонӣ ва дигар корҳои ҳайр сахми ватандӯстона гузошта истодаанд, миннатдории самимӣ изҳор менамоям» (Ҳамон ҷо. – С. 23).

Ҷунин муносибати одилона, изҳори эътиқодмандӣ, арзи сипос аз ҷониби Пешвои миллат нисбат ба самарҳои меҳнати соҳибқорон, ҳамватанони моро рӯҳбаланд ва барои боз ҳам ғайрат ширкат варзидан дар раванди созандагии сарзамини аҷдодӣ ҳидоят менамояд. Дастгирии ташаббусҳои ватанхоҳона, арҷгузорӣ нисбат ба заҳмати

шабонарӯзии пешохангони давлати сохибистиклол муҳимтарин омили ташвику тарғиби ҷавонон ва оммаи мардум ба хизмат ва садоқат ба Ватан мебошад.

ТАЛАБОТ НИСБАТ БА ТАРБИЯ ВА ТАЪЛИМ

Вобаста ба шароити таълим ва тарбия, ки Роҳбари давлат барои рушди илму маориф омода кардааст, дар Паём доир ба баланд бардоштани соҳаи омӯзиш, парвариши насли наврас ва ҷавонон вазифаи ҷиддӣ мегузорад. Таъкид карда мешавад, ки сифати кори мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олий бояд ба талаботи рӯзафзуни рушди иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ҷаҳонбинии аъзои ҷомеа, шинохт ва дарки воқеияти табиат ва ҷамъият мувофиқ бошад: «Роҳбарону кормандони соҳаи маорифро зарур аст, ки дар баробари ҷунин дастгириҳои давлат ва афроди ватандӯст сатҳу сифати таълимиро дар ҳар як муассисаи таълимӣ, сарфи назар аз шакли моликияти онҳо ва дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот баланд бардоранд» (Ҳамон ҷо. – С. 23).

Вале ин нукта боиси таассуф аст: новобаста аз он ки давлат барои тарбияи насли наврас, ҷавонон тамоми шароитро тибқи меъёрҳои эътирофгардида омода кардааст, сатҳ ва сифати донишҳои хатмкардагони мактабҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олий ба талаботи рӯз – иқтисодиёти бозаргонӣ, аз ҳуд кардани технологияи пешқадам, донишҳои бунёдии соҳаҳои ҳуқуқ ва дигар самтҳои гуманитарӣ ба меъёр ҷавобгӯ нест. Дарачаи дониш ва малакаи хатмкардагони мактабҳои олий ба талаботи асосие, ки тибқи он ҳуҷҷат дар бораи мутахассиси соҳа будан дода мешавад, мувофиқат намекунад. Байни диплом ва дониш, ки яке зухурот ва охири ҷавҳари аслии таҳассусмандӣ – муҳимтарин сифати шахсиятро ташкил мекунад, барои он вақт – умри азиз ва маблағи зиёд сарф шудааст, фосила ба андозаи нобахшиданӣ аст. Омили аслии афзоиши бекорӣ, авҷи ҳиссиёти тақдирпарастӣ, дастнигарӣ, эҳсоси нодаркорӣ барои ҷомеа, раҳгумзадагӣ, ноумедӣ, рӯ овардан ба ҷаҳонбинии нихоят арзони сҳоластикӣ ва нуфузи рӯҳияи ифротӣ ба шуури ҷавонон дар ҳамин ифода мегардад.

Бо дипломи мактаби олий бисёре аз ҷавонон ба зиндагӣ, ки барои ягон падидаи сохибшуури олам осон нест, нотайёр даргоҳи он муассисаро тарк мекунанд. Онҳо дунёро, ҷомеаро на ба он тарзе, ки воқеият дорад, субстансионалӣ, объективӣ аст, қабул мекунанд.

Ҳангоми эҳсоси муҳити атроф сифати аслии предмет дар шуур ҳуд ба ҳуд инъикос намеёбад. Барои ин донишхое, ки баъдан тавассути таҷриба бори дигар тасдиқи ҳудро

пайдо мекунад, заруранд. Дар ҳолати камбуди тасаввуроти илмӣ, ҳосияти объективии предмет дар шакли субъективӣ қабул мешавад. Харақати акли инсон аз зухурот то мохият дар фосолаи муайян андармон мегардад. Шахс барои худ, муҳит ва ҷомеа мушқил эҷод мекунад.

Афроди муайян, ҳизбу харақатҳои ифротӣ, бозигарони геополитикӣ вазъи донишазҳудкунӣ, маънавиёт ва ҳислату харақати ҳар миллатро ҷиддан, мақсаднок меомӯзанд. Нуктаҳои заъфи ҷаҳонбинии онҳоро ҳамчун кашфиёти муҳим ошкор мекунад. Барои худ ва бар муқобили миллати мавриди ҳадаф аз ҳисоби намояндагони содаву беҳиради ҳуди ҳамон миллат, зери шиорҳои дурӯғин лашкар месозанд. Олимони маъруфи материализми илмӣ ҳулоса баровардаанд: «Ва бояд бигӯем, ки модарзодӣ, одамони аз лиҳози зехнӣ маҳдуд, синфи аз ҳама зиёди мардумро ташкил мекунад... ва донем, ки ин гуна маслуқият зухуроти тараккиёти таърихӣ аст. Ва аниқ, ҳамин тарз (*ноки сӣ, бесаводӣ* – С. Я.)

дар натиҷаи инкишофи таърихӣ метавонад аз нав нобуд карда шавад» (К. М., Ф. Э. *Немецкая идеология*. – М.: Политиздат., 1988. – С. 283).

Ҳулосаи мусбат ва умедбахш – илм омӯхтан, маърифатнок гаштан, ки дар ҷумлаи охирини иқтибос омадааст, ҳосияти эҳтимолӣ дорад. Ваъдаи ҳатмӣ нест. Ба харақат ва иродаи инсон вобаста аст. Заҳмати сангин, ҳислат ва иродаи маслиҳатбинро тақозо мекунад. Аз бар кардани дониш, ҳамин тарик шаҳси барои худ, аҳли оила, ҷомеа ва миллат судманд гаштан қори саҳл буда наметавонад. Френсис Бекон (1561-1626), олими бузурги англис таъкид мекунад: «Ҳама гуна дониш, аз назари мо, дар гардишҳои печ дар печи кӯҳҳои баланд ҷойгир аст. Ҳамчун зухуроти оӣ, дар ким-кучое, дар баландихо макон дорад. Мувофиқ ба ҳақиқат ҳеш, аз он ҷо, аз кӯҳҳои баланд ба пахнои бузург, ба бесаводӣ метавонад таҳқиромез назар андозад» (Ф. Бекон. *Сочинение в двух томах*. Т. 2. – М.: Мысль, 1978. – С. 292).

Саҳлнигарӣ нисбат ба омӯзиши илму маърифат дар Паём, воқеъбинона, ҳамчун ибрази ташвиш садо медиҳад: «Тибқи таҳлилҳо вақтҳои охир дур шудан аз китобхонӣ яқе аз масъалаҳои нигаронкунанда дар байни ҳонандагону донишҷӯён ва омӯзгорони онҳо мебошад» (*Ҳамон ҷо*. – С. 25).

Сабабҳои аслии шикасти давлати бузурги Сомониён, ҷоҳиҳои миллати тоҷик бар асари зухуроти босмаҷигарӣ дар солҳои 20-ум, падидаи ҷунин харақати зиддимиллӣ бо либоси «муҷоҳидин» дар солҳои навадуми асри XX дар Тоҷикистон, зухуроти густурдаи назария ва амалияи террористӣ ва ҳама гуна бадбахтиҳо дар тафаккури ҷомеаи имрӯз, дар «бесаводии ифтихорӣ»-и қисмати аз мардум аст. Бесаводӣ ҷоҳи аст. Албатта, вақте

сухан дар бораи дониш ва саводнокии меравад, тасаввуроти илмӣ дар таҷриба санҷидашуда дар назар дошта мешавад. На дониш ва тасаввуроти дигар.

Аристотел ишора кардааст: «Давлат мансуб ба касест, ки табиатан вучуд дорад ва инсон табиатан падидаи сиёсӣ аст» (Аристотель. Политика. – М.: РИПОЛ классик. 2010. – С. 29).

Яъне инсони солим, сарфи назар аз мавқеъ ва манзалати ҷамъиятӣ, зухуротест, ки наметавонад аз сиёсат дур бошад. Тору пуди инсон сиёсӣ аст. Аммо донишмандони материализми илмӣ гаштаву баргашта таъкид кардаанд: «Одами бесавод, берун аз сиёсат аст. Сараввал ӯро алифбо бояд омӯзонд. Бе он (савод – С. Я.) наметавонад сиёсат вучуд дошта бошад. Бе он (доштани илм – С. Я.) овоза, гайбат, афсона ва хурофот вучуд дорад, на сиёсат».

Факат илм аст, ки зери таъйиқи берахмона, вале одилонаи он, тамоми падидаҳои табиат, ҷамъият ва тафаккур сифати муаммо будани худро аз даст медиҳанд. Ошкор ва мутеи ҳазрати Инсон мешаванд. Ба ӯ хизмат мекунад. Тавре ки таҷрибаи олам нишон медиҳад, дигар чунин қувва ва таъғоҳе вучуд надорад. Гегел дар ин маврид мушаххасан таъкид месозад: «Дар моҳияти пинҳон ва сарбастваи олам қуввае нест, ки зери фишори илм муқобилият карда тавонад: вай дар пеши илм бояд қушода гардад ва рангорангии умқи худро ба намоиш гузорад ва имкони истифодаи онро пешкаш намояд» (Г. В. Ф. Гегель. Сочинения. Т. 1-14. – М.-Л.: Мысль, 1929. – С. 9).

Ба тарзи дигар, дониш дариҷае барои наздик шудан, ворид гаштан ба моҳият – воқеият аст. Калиди он дар мактаб, китоб, илмомӯзӣ дар вобастагии кулл, аввал ба иродаи таълимгиранда ва баъд бо тахассусмандӣ ва масъулияти омӯзгор вобаста аст.

Эҳсосоти мавҷудияти ҳақиқати ягона, ки ҳар касе ҳуқуқ дорад дар майнаи худ парвариш кунад, обу тоб диҳад, гоҳо ифтихор ҳам дошта бошад, ҳолати воқеии предмет, ки албатта, берун аз шуури ӯ вучуд дорад, мутаассифона ё хушбахтона бетағйир боқӣ мемонад.

Бо дарки масъулияти бештар, ки дар ин маврид ифода гардид, Пешвои миллат сохторҳои маориф ва илм, дигар мутасаддиёно вазифадор кардааст: «Назорати азхудкунии донишҳои замонавиро пурзӯр гардонид, наврасону ҷавононро ба мутолиаи китобҳои бадеиву илмӣ ташвиқ намоянд, қобилияти эҷодии онҳоро таъмин бахшанд ва

ба таълими фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ тавачҷуҳи бештар зохир намоянд» (Хамон ҷо. – Ҷ С. 24).

ДАР ХУСУСИ АЗ ХУД КАРДАНИ ИЛМҲОИ БУНЁДӢ

Дар сарсухан ба китоби «Ибн Сина. Избранные философские произведения», ки нашриёти «Наука»-и Москва солҳои ҳаштодуми асри гузашта нашр кардааст, омадааст: «Номи Абӯалӣ ибни Сино (Авиценна) – зодаи Бухоро, ба таърихи маданияти дунё ворид гаштааст. Ин ғайриҷашмдошт нест. Ӯ дар катори бузургтарин олимони – энциклопедистони асримиёнагӣ эътироф гаштааст. Мероси илмӣ ӯ бениҳоят васеъ буда, самтҳои гуногунро дар бар мегирад: фалсафа, тиб, риёзӣ, ситорашиносӣ, ботаника, кӯҳшиносӣ, забоншиносӣ, назмшиносӣ ва мусикиро» (Ибн Сина. Избранные философские произведения. – М.: Наука, 1980. – Ҷ С. 3).

Худи Абӯалӣ ибни Сино илмҳои назариявиро ба се гурӯҳ ҷудо мекунад: «Якум илми дараҷаи олӣ ё илми аввалия, онро ҳамчунон илме меноманд, ки берун аз табиат вучуд дорад. Дуюм – илми миёна, математика. Сеюм илм дар бораи табиат...» (Хамон ҷо. – С. 3). Дар идомаи суҳан Абӯалӣ ибни Сино таъкид мекунад: «Аз тамоми ин илмҳо барои инсонҳо фахмотар, наздиктар илм дар бораи табиат мебошад, аммо дар он бисёр нофаҳмиҳо мавҷуд аст» (Хамон ҷо. – Ҷ С. 27).

Аз ҳама сифатҳои нобигагӣ, ки Абӯалӣ ибни Сино дошт, дохӣ будани ӯ (тавсифи Садриддин Айний) дар соҳаи илмӣ тиб хусусияти муайянқунандагиро касб кардааст. Яъне суҳан дар бораи донишҳо дар самти илмҳои дақиқ меравад.

Дар омади суҳан, хотирнишон кардани ин нукта лозим дониста мешавад, ки китоби номбурдари (Ибн Сина. Избранные философские произведения. – М.: Наука, 1980.), дар ҳамин шакл Академияи илмҳои Ҷумҳурии Шӯравии Сотсиалистии Тоҷикистон ба нашр омода ва бо захира дар Москва нашр кардааст.

Мураттибон ва муҳаррирон дар сарсухани китоб хангоми муаррифии шахсияти Абӯалӣ ибни Сино – олим ва мутафаккири сатҳи умумичахонӣ, факат бо ишораи зодгоҳ иқтифо намуда, мутаассифона, аз ифодаи мансубияти миллӣ – тоҷик будани ӯ худдорӣ кардаанд.

Ин падида, албатта, сабаб дорад.

Аммо ба услуб ва мухтавои маълумоте, ки замони раҳбарии И. В. Сталин дар бузургтарин ва бозътимодтарин фарҳанги «Большая советская энциклопедия», нисбат ба тарҷумаи холи ин нобигаи олам ба табъ расидааст, бояд тавачҷух карда шавад: «Ибни Сино (*шакли лотинишуда – Авиценна, замони зиндагиаш наздик ба солҳои 980-1037 – С. Я.*) – бузургтарин файласуфи тоҷик, табиатшинос, табиб, математик, шоир, мутафаккири мустақил ва тақрорнашаванда. Дар деҳаи Афшана, наздикии Бухоро, маркази давлати Сомониён таваллуд шудааст. Падари И. С. – Абдулло аз тоҷикони Балх, дар Бухоро аз ходимони соҳаи молия буд. Модари И. С. – тоҷик, Сетард ё Ситорабону аз д. Афшана. Соли 985 оилаи мазкур ба Бухоро барои зисти доимӣ омадаанд (*Большая советская энциклопедия. Второе издание. Государственное научное издание «Большая советская энциклопедия». Чилди 17. – С. 257*).

Дар он давра, тарзе маълум аст, ҳарфери хато гуфтан ё навиштан масъулияти бузург ва пурсиш дошт. Дар ҷунин нашрияи бонуфуз мавод баъди ҳосияти аксиома (ҳақиқати бидуни баҳс)-ро доштан, иҷозаи табъу нашрро мегирифт.

Кобили тазаккур аст, ки дар ин бонуфузтарин фарҳанги замони шӯравӣ, байни саҳифаҳои 256-257, расми калони Абӯалӣ ибни Сино – фарзанди барҷастаи миллати тоҷик, дар як рӯйи варак, ҷой дода шудааст. Китоб зиёда аз панҷоҳ чилдро дар бар мегирад. Ҷунин ифтихор ба кам андар ками олимони ҷаҳон, ки бо хизматҳои оламшумули худ дар ин фарҳанг ёдовар шудаанд, муяссар гаштааст.

Дар саҳифаи дуюми «Энсиклопедияи калони шӯравӣ» омадааст: «Чилд барои нашр 30-юми октябри соли 1952 ба имзо расидааст».

Аз наشري ин китоби бузург наздик ба ҳафтад сол мегузарад. Аммо то ин замон касе ҷуръат накардааст, ки ҳақиқати дар он нигошташударо зери шубҳа гузорад.

Мухаррири масъули китоб академики Академияи ҷаҳонии Иттиҳоди Ҷамоҳири Шӯравӣ В. А. Введенский, ҳаёти таҳририяи он иборат аз бисту панҷ нафар олимони маъруфи шӯравӣ, аз ҷумла, академик Г. В. Келдиш, бузургтарин олими соҳаи математика ва физикаи даврони шӯравӣ, ки баъдан президенти АФ ИҶШС (1961—1975)-ро ба уҳда

дошт, буданд.

Эҳтимоли қавӣ он аст, ки мақолаи энциклопедии зикршуда доир ба Абӯалӣ ибни Сино зери назари президенти ҳамоноҳамаи Академияи фанҳои Тоҷикистон Садрӣддин Айнӣ омода гардидааст.

Забон ва тарзи баёни маълумот, бо он қотеияте, ки аз донишмандӣ, ҳислат ва иродаи қахрамониини ин шахсияти нотақрори сатҳи ҷаҳонӣ сарҷашма мегирифт, дар «Энциклопедияи қалони советӣ» ҳамчун шиноснома, ҳувиат ва далели тақдиргардидаи аслу насаби Абӯалӣ ибни Сино ҷой дода шудааст.

Садрӣддин Айнӣ гӯё нозукии масъаларо дарқ намуда, воқеияти таърихию дар бузургтарин сарҷашмаи таърихӣ, дар вобаствагӣ ба нуфузи сиёсии ҳокимияти давр, ки аз эътимод ва эҳтироми мардумони сайёра бархӯрдор буд, ҳуҷҷат ва муҳру васика қардааст. Ҳамин тариқ, ба баҳсҳои эҳтимолӣ оид ба ҳақиқати тарҷумаиҳолии ин алломаи ҳама давру замон, ки ифтихори бузурги миллати тоҷик мебошад, ба тарзи абадӣ нукта гузоштааст.

«Таърифи афиниҳо дар назди афиниҳо мушкилӣ надорад» (Сократ. Большая книга мудрости. – М.: Эксмо, 2015. – С. 49). Аммо муҳим он аст, ки мо бояд ҳислат, қудрат ва аз ҳама бештар, иродаи ҳимояи таҳассусмандонаи манфиатҳои миллиамонро берун аз марзҳои давлатиамон дошта бошем. Онро дар амал нишон диҳем. Дар зарурат аз сарҷашмаҳои муътамади сатҳи байналмилалӣ истифода қарда таваҷҷуҳ.

Ба ин хотир, «Душмани донишгадоҳат «Дониш»-и Сино гирифт» (Бозор Собир, феъли замони гузаштаи иҷрогардида – past perfect tens) гуфта, мотам гирифтани, асос ва аз ҳама бад, ғолида надорад. Ҳадди ақал, «Ҳам ба азму ҳам ба назму ҳам ба разм, пайрави Айнӣву Турсунзодаем» – (Лоик Шералӣ) эълон қарданро на танҳо дар суҳан, ҳамчун шиор, балки дар амал, дар таҷриба тақдир қунем дар ҳоли ҳозир басанда аст.

Аз тарафи дигар, «гирифтани» ҳамчун масдар (infinitive) ҳолат, қараён (шакли номуайяни вазъ, ҳаракат)-ро ифода мекунад. Ҳосияти диалектикии мувофиқзаҳост. Қӯшиши абадӣ ва беҳири субстансия, ҷаҳони ҳастӣ мебошад. Аз хоҳиши мо вобаствагӣ надорад. Ва баръақс, ҳимоя қардани боигарииҳои моддӣ ва маънавӣ, дар маҷмӯъ, истиқлолияти

давлатӣ, мансуб ба мо ва вазифаи мукаддаси мост. Нишонгари кудрат, тавоноӣ, иродаи миллат, аҳли ҷомеа, яъне ҳар яки мо ба ҳисоб меравад.

Бадхоҳ интизори ҳастагӣ, дудилагӣ ва окибат нотавонихост. Вагарна «донишгадо»-ҳо, «хонагадо»-ҳо абадан ҳамсафари таърихӣ миллатхоанд.

Ба ҳамин хотир, садои марғуладори ватанхохонаи Пешвои муаззами миллат: «Дӯст бошед! Тифок бошед! Ватани худ – Тоҷикистони азизро дӯст доред!» на танҳо барои ин насл, балки ҳазор соли дигар барои ҳама касоне, ки қобилияти шундан доранд, ҳамчун мантики бузург – маҳсули таҷрибаи таърихӣ ғочабори миллат равона гардидааст. Ин нидо бояд бо сифати абадиёт, садсолаҳо ба ҳамин овози ҷавонмардонаи даъваткунанда, ҳар шому сахар дар ҳар хонадон, дар ҳар макону хиёбон садо бидиҳад.

Ба мавзӯи асл баргашта, таъкид карданӣ ҳастем, ки олимони тоҷик аз ҷумлаи асосгузори илмҳои дақиқ на танҳо дар минтақа, балки дар дунё эътироф гардидаанд. Бо ташаббус, ҳидоят ва ҳимояи Раҳбари давлат ин анъанаро эҳё бояд кард.

Маълум аст, ки дар сатҳи минтақавӣ ва ҷаҳон сиёсатҳо дар асоси таҷриба ва истифода аз дараҷаи тавоноии илмҳои дақиқ, ки рушди иқтисодӣ ва кудрати мудрофиавии давлат аз онҳо вобастагии қуллӣ дорад, амалӣ мешаванд. Гарчанде ғарбӣ табиатшиносӣ дар алоқамандии ногӯсастанӣ бо илмҳои дақиқ бошанд ҳам, бо вучуди ин И. Кант таъкид кардааст: «Дар ҳар илми табиатшиносӣ то ҳамоно дараҷа ҳақиқат аст, ҷӣ қадаре ки дар он математика бошад».

Г. В. Ф. Гегел дараҷаи таракқиёти инсонро дар тавоноии ғосилағирии вай аз табиат меонад: «Одам ба сифати мавҷуди ягона вазифадор аст бар он шароите, ки табиат дар пеши ӯ меғузорад, мубориза барад. Қарзи маънавии инсон – тавассути ҷаҳду ҷадал, ғайбӣ ва ақлу ғаросат ба даст овардани муқтаиғиёт мебошад. Барои он ки одам мувофиқи табиати худ аз бисёр омилҳо вобастагӣ дорад; вай бояд мавҷудияти худро тавассути рӯҳ ва қобилияти соҳибҳуқуқи хеш ҳифз кунад. Ҳамин тариқ, аз вобастагӣ ба табиат озод шавад» (Г. В. Ф. Гегель. *Философия религии в двух томах. Т. 1. – М.: Мысль, 1975. – С. 403*).
Андашай худро ғайласуфи бузург бо ҷунин ҳулоса ҷамъбаст мекунад: «Неқсиришти (Rechtschaffenheit) инсон маҳз дар ҳамин ифода меёбад» (Ҳамон ҷо. – С. 403).

Тарзе мебинем, олими немис ин назарияи худро дар асари машхураш «Фалсафаи дин» баён мекунад. Худи ӯ аз шахсони такводори дини католикӣ ва албатта, худопараст буд. Аммо вақте сухан дар бораи дониш, ақлу хирад, хусусан, манфиати миллат меравад, ӯ ҳамчун олим, мутафаккир, зиёии солимфигури воқеӣ ва созандаи миллат мавқеи динро шадидан зер танқид мегирад. Аз манзалати эътиқодии худ берун меояд. Дар алоқамандӣ бо назарияи дар боло зикршуда, таъкид месозад: «Дар муқобилгузори бо ин вазифаи дунявият, масъулияти динӣ талаб мекунад, ки одам набояд ин тавр рафтор кунад ва худро бо чунин сарборӣ дар азоб монад. Ахиран, ҳама самти фаъолият, ҳама гуна шакли амал дар алоқамандӣ бо соҳибкорӣ, саноат ва ғ. рад карда мешаванд; лозим нест, ки одам дар назди худ чунин вазифахоро гузорад. Аммо зарурат дар ин маврид ҳамчун натиҷаи ақлу фаросат бехтар аз чунин ҷаҳонбинии динӣ аст» (*Ҳамон ҷо.* – С. 404).

Ин аст намунаи рафтори олии зиёии миллӣ, ки ҳулосаи сифатии дар олам машхури бузургтарин нобигаи материалисти асри XX-ро оид ба «интеллигентсия»-и замони ҳадаш дар давраи ҳассоси таърихии миллат (нома ба Максим Горкий, 15.09.1919) рад мекунад.

Гегел ҳамчун намояндаи миллати воқеан таърихӣ, соҳибхирад, бо собикаи бемисли таҷрибаи давлатдорӣ, ки новобаста аз фоҷиаҳои бузург ҳам аз дохил ва ҳам аз берун, ягон қувва натавонистааст рӯҳи созандагии онро шикаст диҳад, нақши давлатро дар ҷомеа, дар тамоми ҷаҳон, аз ҷумла, хангоми танзими муносибати дин ва ҷомеа муҳим мешуморад. Давлатро ягона муассисае медонад, ки бо тамоми воқеа ва абзори тарихиёро дошта бошад тантанаи Ақл ва Хирадро дар ҷомеа таъмин созад. Таъйинот, вазифаи ҷонии давлатро дар ҳамин мебинанд: «Олитарин маънавиёт дар ҷаҳонҷӯбаи давлат дар он зухур меёбад, ки иродаи хиради ҳамагонӣ дар он тантана кунад» (*Ҳамон ҷо.* – С. 404).

Тақия ба илм, хирадсолорӣ ҷавҳари маънавиёт – адабиёт ва фарҳанги миллати тоҷикро дар бар мегирад. Дар ин бора, аз ҷумла, шахсияти маъруф Академики академияи илмҳои Иттиҳоди Шӯравӣ П. Н. Федосеев менависад: «Идеяҳои илмӣ-назариявии Ибни Сино аҳамияти барҷаста доранд. Назарияи дарки олам дар эътиқодоти ӯ дар он пояе меистад, ки ҳади инсон қудрати дарки онро дорад. Дар муқобили назарияи динӣ-фалсафӣ, ки дар мамлакатҳои мусулмонӣ давр ҳукмрон буданд ва эътиқод ба падидаи муъҷиза ва нотаъвоии мутлақии инсон дар донишҳои он, моҳиятан, мавқеи асосӣ дошт, Ибни Сино ҳамчун ҳимоятгари ашаддӣ хирад, зарурати оқилона андеша кардани тамоми зухурот ва ҷараёнҳо, ки дар назди тафаккури инсонӣ ошкор ҳастанд, баромад мекард» (*Ибн Сина (Авиценна). Избранные философские произведения.* – М.: Наука, 1980. – С. 4).

Эътимоди кавӣ он аст, ки маънӣ, мухтаво ва хувиати аслии Паёми Пешвои миллатро хамин мантики бузург ташкил мекунад.

Рохбарияти давлат, бархак, эҳсос намудааст, ки дар чанд соли ахир ба илмҳои табиатшиносӣ, ки бидуни онҳо рушди иқтисодӣ ва иҷтимоии ҷомеа имкон надорад, таваҷҷуҳи баробарвазн ба ниёзҳои иҷтимоии имрӯза ва оянда зоҳир намешавад.

Воқеан, муддатҳои тӯлонӣ табиати мардуми тоҷикро, асосан, моил ба илмҳои гуманитарӣ тафсир кардаанд («Баски коми тоҷиконро бо сухан бардоштан...»). Хатто олимони маъруф, ки ихтисоси решагӣ, аслии онҳо физика ва риёзӣ аст, самти таҳқиқоти ҳудро баъдтар ба илмҳои гуманитарӣ иваз кардаанд. Дар ин соҳаҳо рисолаҳо ҳимоя намудаанд. Аз ихтисоси худ ба тарзи доимӣ ғосила ҷустаанд. Ин падида табиӣ ва тибқи ниёзҳои иҷтимоӣ, ки асоси талаботи муайянқунии самтҳои таҳқиқоти илмӣ аст, ба назар намерасад. Зарур аст, ки ба ин ҳолат дар дараҷаи тасмимгириҳо ҳотима дода шавад. «Хар қасеро баҳри қоре сохтанд» (Ҷалолиддини Румӣ). «Шеърнависиро омӯхтан мумкин нест» (Л. Н. Толстой). Мутахассисони соҳаи илмҳои дақиқ гулчинанд. Онҳоро интиҳоб, эҳтиёт ва тарбия бояд қард.

Таъкиди махсус доир ба омӯзиши илмҳои бунёдӣ дар Паём дарки амики ниёзҳои иҷтимоист. Истифодаи ибораи зарурати «тавсеаи тафаккури техникӣ» ва алоқамандии он бо ғанҳои дақиқ, мисоли барҷастаи аҳамияти илмиву амалӣ доштани ин ҳуҷҷати тақдирсозро таъкид қардааст. Зеро бе донишҳои математика, физика, химия, биология ҳосил қардани тасаввуроти ягона дар бораи ҳодисаҳои табиат ва муҳити зист имкон надорад. Эҳсосоти баробар ба воқеияти он дар шуури инсон пайдо намешавад. Маҳз тавассути рушди донишҳо дар соҳаи илмҳои техникӣ, имконоти тағйирёбии мусбат ва ба талаботи зиндагӣ мувофиқ қардонидани захирахое, ки табиат бо саҳтӣ, сангдилӣ ва бераҳмӣ дар ҳуд нигоҳ меқарад, шароит муҳайё меқардад.

Сиёсати давлатӣ дар ин ҳусус, ҷунуне аз Паёми Пешвои миллат бармеояд, ҳосияти материалӣ қарад. Тараққиёти ҷомеа ғакат бо василаҳое имқонпазир аст, ки онҳоро ҳуди одамон соҳтаанд. Воситаҳои рӯҳӣ, равонӣ, эътиқодӣ, мутаассифона, дар ин қор судмандии ҳудро тавре дар таҷрибаи зиндагӣ мебинем, исбот қарда натавонистанд.

Ҳаёти ҷомеа, сарфи назар аз даъвоҳои ҳастаинопазири беохир ва мақсадноки муаллифон ва ҷонибдорони идеологияҳои шаҳшудамонда амалия, таҷрибаи судоварро эътироф мекунад.

Чомеае, ки аз воситаҳои баланд бардоштани самаранокии меҳнати зехнӣ, аклонӣ канорагирӣ мекунад, дар доираи меҳнати токатфарсои ҷисмонӣ, ҳамчун натиҷа, дар «акибмондагии ифтихорӣ» побанд мемонад. Рӯзмарра ва муҳиммӣ чунин авзоъро ба инобат гирифта, Пешвои миллат дар Паём эълон медорад: «Пешниҳод менамоям, ки ба хоҳири боз ҳам беҳтар ба роҳ мондани омӯзиши илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ, инчунин, барои тавсеаи тафаккури техникаи насли наврас солҳои 2020-2040 «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» эълон карда шаванд» (*Ҳамон ҷо. – С. 24*).

Субъектҳое, ки дар ин самт мутасаддӣ ҳастанд, ба таври мушаххас муваззаф гардиданд: «Вазорати маориф ва илм, Академияи илмҳо ва дигар вазорату идораҳое, ки дар сохторашон муассисаҳои таълимӣ доранд, вазифадор карда мешаванд, ки нақшаи ҷорабинихоро доир ба ин масъала дар муҳлати се моҳ ба Ҳукумати мамлакат пешниҳод намоянд» (*Ҳамон ҷо. – С. 24*).

Чойи шубҳа нест, ки хангоми амалӣ кардани барномаи бистсолаи ба омӯзиши фанҳои дақиқ равонашуда нақшаи кишрҳои алоҳидаи чомеа – оғоз аз падару модар, богча, сохторҳои давлатӣ, васоити ахбори умум, ҳар яке дар доираи салоҳияти худ барои таъмини самаранокии ин нақшаи ҳаётан муҳим муайян мегардад.

Рушди илмҳои дақиқ аз он ҷиҳат зарур аст, ки онҳо на танҳо ба инкишофи тафаккур, балки барои мушаххас кардани ҷаҳонбинии инсон дар соҳаҳои дигар, аз ҷумла шинохти илмӣ воқеаҳои ҷамъиятӣ низ кумак мекунанд. Тағйир ва таҳрифи ҷенақҳои математикӣ, физикӣ, геометрӣ аз ирода ва хоҳишҳои одамизод, ки дар доираи манфиатҳои фардӣ, гурӯҳӣ, синфӣ, хизбӣ ва эътиқодии худ бисёр «доно» аст, ғайриимкон мебошад. Ба иродаи ҳазрати Одам вобастагӣ надорад. Донишмандони асили илмҳои дақиқ, мутахассисони ин самт аз дигар соҳибкасбон бо интизории мусбат – ҳадгузори рӯи амал фарқ мекунанд. Ихтисос ба характери инсон ҳаргиз бетаъсир наемонад. Бетараф нест. Ин гуна муносибат дучониба аст.

Яке аз сифатҳои бузурги Роҳбари давлат бо тавоноии хирадмандона, ки аз дониш, малака, ҳудумӯзӣ, таҳлилҳои амик, таҷрибаи зиндагӣ, ҳулосабарории баробар бо воқеияти зиндагӣ сарчашма мегирад, бо тамоми тафсилот ва ниҳоят боварибахш нишон додани роҳ, усул, метод, вақт, замон ва макони иҷрои вазифахост.

Собикаи асосгузори давлате сарогоз аз ҳеч, зина ба зина эъмори давлатдории сирф миллӣ ва то ба ҳадди рушди бемайлон расонидани он имкон додааст, ки Сарвари мамлакат чунин санъати рохбариро дар тамоми соҳаҳои барои кишвар ҳаётан муҳим ҷорӣ ва ба масъулону оммаи мардум бо шеваи фаҳмо тафсиру пешниҳод намояд.

Рӯ ба омӯзиши илмҳои дақиқ намудан ва аз он натиҷаи судманд бардоштан дар Паёми Пешвои миллат ба чунин шакл ифода гаштааст:

«Инчунин, пешниҳод менамоям, ки ҳамасола олимпиадаҳои ҷумҳуриявӣ, вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявиро оид ба илмҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот баргузор намуда, голибони озмунҳо аз ҷониби вазорату идораҳо, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо аз лиҳози моддиву маънавӣ кадрдонӣ ва ҳавасманд гардонида шаванд» (*Ҳамон ҷо.* – С. 24).

ОИД БА ЗАБОНИ ТОЧИКӢ

Дар се даҳсолаи охир нисбат ба забони модарӣ боарзиштарин тавсифҳо, ҳамду сано, ифтихормандӣҳо, даъватҳои ихлосмандонаи сидқан омӯхтан, аз худ кардан ва дар тамоми самтҳои давлатдорӣ истифода бурдани он иброз гаштанд, ки дар тӯли ҳазор соли ахир собика надошт. Ва дошта ҳам наметавонист.

Ин иқдомот аҳамияти бузурги сиёсӣ, иҷтимоӣ, маънавӣ, фарҳангӣ, идеявӣ ва ахиран, байналмилалӣ доранд.

Аввалин бор, яке аз кудратмандтарин забонҳои дунё – забони тоҷикӣ, ҳамчун субъекти комилхуқуқ ва дастоварди бузурги маънавиёти ҷаҳонӣ бо садои ҷавонмардона аз минбари Созмони Миллали Муттаҳид дар тамоми олам садо дод.

Ин саҳифаи нави таърихи рушду тантанавӣ забони тоҷикӣ хизмати бемисл ва ҷовидонаи Пешвои муаззами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аст.

Манзалати забони тоҷикӣ дар сиёсати Сарвари давлат мавқеи муайянкунандагӣ дорад. Он ҳамчун ҳувиати миллӣ, омили аслии расидан ба истиклолияти давлатӣ, пояи асосии ҳештаншиносӣ ва худшиносии миллӣ эълон гаштааст: «Арч гузоштан ба забони модарӣ омилест, ки сарчашмаи баҳои ваҳдати миллӣ ва яке аз рукнҳои устувори давлатдорӣ ба шумор меравад. Зеро забони ширину шево ва шоиронаи тоҷикӣ баҳои миллати тоҷикро таъмин кардааст (Суханҳои хикматомӯзи Президенти Тоҷикистон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат Эмомалӣ Раҳмон (– Душанбе: ЧДММ «Контракт», 2017. – С. 114).

Забони модарӣ дар таълимоти Роҳбари давлат ҳамчун «рамзи истиклолияти давлатӣ», «муҳимтарин унсури таҷассумкунандаи ҳастии миллат», «симо ва пайкараи миллат», «ёдгори маънавии миллӣ», «забони сиёсат, илму фарҳанг, конунгузорӣ, равоҷоти дипломатӣ», «тимсоли ҳамбастагӣ ва иттиҳоди воқеии сокинони Тоҷикистон» ва волатарин истилоҳот ба монанди инҳо тафсир карда шудааст. Аз ҳамин ҷиҳат, гаштаву баргашта таъкид намудааст: «Забон муҳимтарин унсури муайянкунандаи ҳастии ҳар як миллат аст. Бино бар ин, саъю талош барои эҳёи рушд ва қорбасти забони миллӣ ба ҳайси забони давлатӣ ва ҳатмӣ гардонидани роҷаи он дар тамоми ташкилоту муассисаҳои кишвар як амри қомилан қонунӣ ва ниҳоят муҳим мебошад» (Ҳамон ҷо. – С. 116).

Дар Паёми Пешвои миллат ҳамчун ҳуҷҷати сиёсӣ ва ҳуқуқӣ чунин арҷгузорӣ, муносибат ва талабот бо тарзи мушаххас ифода гаштааст: «Мо бояд забони шево ва шоиронаи тоҷикиро мисли модар ва Ватани худ дӯст дорем ва онро ҳамчун гавҳари бебаҳои ҳастиямон ҳифз кунем» (Паёми Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ»: – Душанбе: Шарқи озод, 2019. – С. 25).

Ҳамзамон, Пешвои миллат ба мақсади маърифатнок гардидан, тавассути забонҳои хориҷӣ дастрасӣ пайдо кардан ба илм, дастовардҳои техникӣ ва маданияи мардумони олам таъкид месозад: «Ба омӯзиши забонҳои русиву англисӣ ҳамчун забонҳои муоширати байналмилалӣ эътибори аввалиндарача диҳем» (Ҳамон ҷо. – С. 25).

ХОНДАНИ КИТОБ

Аз бузургтарин андешаҳои, ки дар адабиёти илмиву бадеии миллати тоҷик садо

медихад, «рӯй бар ганчи фарханг» ниҳодан – мутолиаи китоб аст.

Афкори маорифпарваронаи Пешвои миллат, арҷ гузоштан ба илм, маърифат, омӯхтани касбу ҳунар, захиати аҳли зиё, таъкиди ҳамачониба ва пайвастаи ӯ доир ба тарғиби донишандӯзию касбомӯзӣ ниёз ба таҳқиқи алоҳида дорад. Дар фаъолияти Роҳбари давлат ин масъала ҳам ҷанбаи назариявӣ ва ҳам амаливу сиёсиро дар бар мегирад.

Суханҳои Пешвои миллат давоми мантикии ифодаҳои бузургони гузаштаи мо ҳастанд, ки дар катори нобигаҳои башарият шинохта шудаанд, мисли «Дониш андар дил ҷароги равшан аст», «Ҳеч ганҷе нест аз фарханг бех», «Ин ҷаҳонро нигар ба ҷашми хирад» (Абӯабдуллоҳи Рӯдакӣ), «Тавоно бувад, ҳар кӣ доно бувад» (Абулқосими Фирдавӣ), «Илму ҳикматро талаб кун, то тараб ёбӣ ҳаме», «Шифои дарди дилҳо гашт ирфон», «То илм наёмӯзӣ, неқӣ натавон кард» (Носири Хусрав), «Маликулмулуки ғазлам ба ғазилати маонӣ», «Ба лисони (забони – С. Я.) Миср хоҳӣ, ба лисони ман назар кун», «Дониш талабу бузургӣ омӯз» (Низомии Ганҷавӣ) ва монанди инҳо.

Ҷавҳари маънии ҳидоятҳои Пешвои миллат дар масъалаи омӯхтани илм – донишони ҳақиқати зиндагӣ, ғафмидани омилҳои аслии пайдоиш ва рушди зухуроти табиат, ҷамъият ва тафаккур, ба ҳулосаи баробарвазн ба воқеият расидан, осон кардан ва рушди ҳаёти ҷомеа аст. Ба тарзи дигар, фақат дониш аст, ки метавонад ҳамзамон бо дарки ҳақиқат роҳкушои мушкilot ва воситаи барқанор кардани сабабҳои бошад, ки дар ҳаёти ҷомеа монеа ба вучуд меоранд.

Асоси таҳаввулоти ақлии инсон ва ҷомеаро хондани китоб ва истифодаи мантики бузургӣ он таҳкил мекунад. Зеро «китоб маҳсули ақлу заковати мардуми соҳибтамаддун, омили асосии ҳифзи фарҳанги миллӣ ва яке аз муҳимтарин воситаҳои маърифатнок кардани аҳли ҷомеа буда, қобилияти суҳандониву суҳанрониро сайқал медиҳад, доираи андешаву тафаккур ва ҷаҳонбинии инсонро васеъ ва ӯро ба роҳи дурусти зиндагӣ раҳнамоӣ мекунад» (*Ҳамон ҷо.* – С. 26), таъкид карда мешавад дар Паёми Пешвои миллат.

Чӣ тавре ки мебинем, барои миллати мо таъсифи дониш ҳадду қанор надорад. Дар байни мардуми Ғарб, дар баробари дигар ифодаҳои ибратбахш зарбулмасали «Learning is the eye of the mind» («Дониш ҷашми ақл аст») аз маъмултаринҳо мебошад. Ё ин ки «Wit without learning is a like a tree without fruit» (Ҳаёт бидуни илму маърифат дарахти бехосилро менамояд).

Яке аз машхуртарин нашрияҳои Британиаи Кабир фархангеро тахти унвони «The Penguin dictionary of Proverbs» (1999) ба табъ расонидааст, ки зиёда аз 6000 панду насихатро фаро мегирад. Кисмати далелҳо дар мавриди дониш аз «Doubt is the key of knowledge» («Шубҳа донишро тавлид мекунад») огоз мешавад. Ва онро марбут ба мардумони мо доништааст. Ин сухан ба тафсир ниёз надорад. Лекин ба ҳар ҳол, он муқобили кӯр-кӯрона муносибат кардан ба ҳар рӯйдод, ақида, идея, мавқеъгириҳо, аз ҷумла, тафаккури ифротӣ ва хурофотист. Бешубҳа, ҷавҳари илмро донишмандони ҳамаи сабаб ва саволҳои «Барои чӣ? Чаро?» таҳлил мекунанд. Китоб ба ҳамаи ин саволҳо ҷавоби мушаххас дорад.

Пешвои миллат дар Паём ба масъалаи китоб хондан, дониш андуختан тавачҷуҳи махсус зоҳир мекунад. Бо истифода аз имконот ва салоҳияти ҳокимияти давлатӣ супоришҳои катъӣ медиҳад: «Ба вазоратҳои маориф ва илм, фарҳанг, сохторҳои илмӣ, роҳбарони вилоятҳо, шахру ноҳияҳо ва муассисаҳои таълимии ҳамаи зинаҳои таҳсилот супориш дода мешавад, ки ба хоҳири баланд бардоштани сатҳи маънавияти аҳоли ҷопи китобҳои бадеиро зиёд намуда, дар як сол хондани на камтар аз панҷ китоби бадеӣ ва ҳифзи асарҳои манзуму мансури адибони гузаштаву муосирро барои калонсолону хонандагон ба роҳ монанд ва иҷрои онро зерин назорати катъӣ қарор диҳанд» (*Ҳамон ҷо. – С. 26-27*).

Қудрат ва тавоноии фикри инсон баробар ба андозаи китоб хондани ӯст. Яке аз бузургтарин файласуфон ва драматикони олам Дени Дидро (1713-1784) таъкид кардааст: «Фикр қардани инсон катъ мегардад, агар ӯ китобхониро катъ кунад».

АРҶУЗОРӢ БА ТАЪРИХИ МИЛЛАТ

Тамоми таълимоти Пешвои муаззами миллат ва моҳияти воқеии онро принсипҳои ба вазъи имрӯзаи ҳалқи тоҷик ҷаҳат аз ҷиҳати таърихӣ ва дар алоқамандӣ бо ҳодисаҳои таърихӣ баҳо дода, дар муносибат бо таҷрибаи таърихӣ, ки ин миллат аз сар гузаронидааст, дар бар мегирад. Ин мантиқи қомилан илмӣ аз лаҳзаҳои аввал, ки муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба манзалаҳои роҳбари давлат интихоб гардид, ҳам аз ҷиҳати илмиву назариявӣ ва ҳам амаливу сиёсӣ, баръало ба ҷашм мерасад.

Ҷунин мавқеъгирии собитқадамона маҳсули андеша, ҳирад донишҳои амиқи таърихӣ қадимтарин, қадим, асрҳои миёна, даврҳои нав ва наватариини миллати тоҷик, олами

мутамаддин ва ҳамзамон бо ин, таҳлили таҷрибаи сиёсии Пешвои миллат мебошад.

Тибки таълимоти Роҳбари давлат дар замони ҳозира тамоми илмҳо неруи бузурги истехсолкунанда доранд. Дар ин маврид илмҳои ҷамъиятӣ истисно нестанд. Зеро тавассути илмҳои гуманитарӣ қонунмандии таракқиёти ҷамъият ва тафаккур таҳкик ва барои пешгирӣ қардани равандро номатлуб дар ҷомеа сафарбар карда мешаванд. Ҳештаншинуӣ ва ҳудшинуӣ милли инкишоф меёбад. Муносибати мақсадноки инсон ҳамчун субъекти ҷаҳони ҷомеа дар сохтан ва таҳкими давлати милли ба таври созанда муайян мегардад.

Дар Паёми Пешвои миллат таъкид карда мешавад: «Олимону донишмандони моро зарур аст, ки ба шинохти дурусти таърих, тарғиби мероси маънавӣ ва суннату оинҳои мардумӣ низ, ки тайи асрҳо дар хотираи таърихӣ миллати тоҷик нақш бастаанд, тавачҷуи ҷиддӣ зоҳир намоянд.

Таърихи пурифтиҳори ҳалқи тоҷик мактаби бузурги ҳудшинуӣ мебошад ва мо вазифадорем, ки ба он арҷ гузорем, саҳифаҳои дурахшони қаҳрамониву диловарии гузаштагонӣ ҳудро омӯзем ва онро ҳамчун асоси гоӣи ватандӯстиву садоқат ба Ватан таҷвиқ намоем» (*Ҳамон ҷо. – С. 27*).

Дар ҳуҷҷати маъқула, ки маҳсули тафаккури ҳирадмандонаи Роҳбари давлати тоҷикон аст, маъниҳои ҷаҳоншиносӣ, рушди технологияи иттилоотӣ, воридшавии унсурҳои бегона ба фарҳанги милли ва оқибатҳои фалокатбори он барои ҷомеаи Тоҷикистон хотиррасон мегардад.

Вобаста ба ин, ҳар як узви ҷомеа бояд донанд ва ба насли ҷавон фаҳмонад, ки Тоҷикистон як бор фотиаи мудҳиши Сурия, Ироқ, Тунис, Яман, Ҷумҳурии Мисри Араб, Ливия, Афғонистонро бо ҷашми ҳуд дид. Аз сар гузаронид. Оқибатҳои ин ҷанги ҳонумонсӯз, ҳам аз лиҳози моддӣ ва ҳам маънавӣ, то ҳол пурра бартараф нагардидаанд. Даҳсолаҳо лозиманд, то кишвар ин ҳамаи бузурги таърихро, ки решаи он дар дохили мамлакат, дар аъмоли зиддимиллии намояндагонӣ дастнигару бегонапарастии ҳамаи миллат буданд, бартараф созад. Ва ин дарахти сершоҳу барги анҷар, ки мустақиман аз ҳориҷи кишвар обу гизо мегирифт, парвариш меёфт, имрӯз ҳам пурра хушк нашудааст ва акси садои ҳастаи онон мисле, ки аз бог овози нофороми зог садо медихад, ҳоло ҳам гоҳ-гоҳе ба гӯш мерасад. Террористони онон ду-ду, ҷор-ҷор, ҳар замон набуд ё дастгир мешаванд.

Як ҳақиқати бебаҳс ин аст, ки ҳеҷ як қувваи беруна, агар дар дохили миллат хоиноне пайдо насозад, бо онҳо аз рӯйи гараз пулу мол надихад, кумаку ҳамкорӣ накунад, давлатро ноором ва мардумро бесаранҷом карда наметавонад.

Давлат, миллат мебоҷад аз лихози маънавӣ, дониш, маърифат, худшиносӣ то ба он дарачае яқдил, яқтан, яқмаром бошад, ки тақдири таърихӣ ӯ харгиз аз омилҳои берунӣ вобастагӣ надошта бошад. Барои давлати милли таҳдидҳо доимӣ, абадӣ ва беохиранд. Дар шакли ҳар гуна қувва, ҳатар, намуд, мафкура, шиор, ваъда пайдо мешаванд.

Қудрати халқ дар сифат, соҳтор, мундариҷаи шуурноқӣ ва ҷаҳонбинии ӯст. Нисоят зарур аст, ки миллат дар ҳар як шикаст гуноҳи худро эътироф кунад. То дар замони осудагӣ ва шуқуфӣ, ки хушбахтона, ҳоси вазъи имрӯзаи Ватани мост, дар гафлат намонад. Аз он рӯзҳои ғочивӣ андеша кунад. Собитқадмона ҳамакхоро ислоҳ намояд. Ба давлат нигоҳ накунад. Зеро давлат ҳуди миллат, ҳуди мардум – аз хурд то бузург аст.

Шахсияти бузурги таърихӣ, ки ин миллатро аз бадбахтиҳои даҳшатнок раҳонид ва ҳар рӯзу соати ҳаёташ ҷоннисорона барои хушбахтии ҳамин миллат сарф гардид, ба ҷашми ҳар як нафар, ки худро марбут ба ҳамин миллат, ба ҳамин сарзамин медонад, рост нигоҳ карда, мурочиат мекунад: «Мо кӣ будани аҷдоду гузаштагонӣ худро бояд донем, ба онҳо арҷ гузорем ва бо насли ориёӣ, яъне ориёитабор будани худ ифтихор кунем» (Ҳамон ҷо. – С. 28).

Ҷавҳари ҳештаншиносӣ ва худшиносии милли дар илм, маърифат, огоҳ будан ва тавре Пешвои миллат борҳо таъкид кардааст, доништанхоҳ. «Ҳама гуна муайяни, айниятҳо дар муайян будан ва айниятҳои дигар муайян мегардад» (Г. В. Ф. Гегель. *Энциклопедия философских наук. Часть третья. Философия духа.* – М.: Мысль, 1956. – С. 33).

Роҳбари давлат барои он ки фарзандони миллат роҳу равиши зиндагии ҳешро ёбанд, нақши худро дар ҳаёт аниқ созанд, борҳо бузургворона ҳидоят мекунад: «Мо миллати фарҳангӣ, тамаддунсоз ва аз насли ориёӣ буда, бояд ба таърихи гузаштаамон ҳарчи бештар рӯ оварем ва дар қалби фарзандонамон меҳри қитобхонӣ ва ҷустуҷӯи илму донишро ҷой кунем» (Ҳамон ҷо. – С. 28).

Ду дахсола кабл, замоне ки нооромӣ ва бесуботӣ ханӯз дар мамлакат вучуд дошт, маҳз бо ташаббуси Роҳбари давлат китоби академик Бобочон Гафуров «Точикон» ба нашри навбатӣ омода мешуд, шахсан худи ӯ ба ин асар тахти унвони «Сарчашмаи худшиносии миллӣ» сарсухан навишт. Он аз чоруним саҳифа иборат аст. Аммо кимати як асари бузургҳаҷмро дорад. Дар он, аз ҷумла, омадааст: «Воқеан, таърихро хотираи инсоният меноманд. Пас, ҳар фард бе омӯзиши таърихи кишвари худ аслу насаб ва маърифати бумиву зотиашро пойдору бегазанд нигоҳ дошта наметавонад, аз решаи хеш дур шуда, ба вартаи гумномӣ қадам мениҳад... ин бадбахтии бузург аст...» (*Эмомалӣ Раҳмонов. «Сарчашмаи худшиносии миллӣ». Сарсухан ба китоби Б. Гафуров. Точикон. Таърихи қадимтарин, қадим, асри миёна ва давраи нав. – Душанбе: Ирфон, 1998. – С. 1*).

Дар рӯзгори таърихӣ, ки баъд аз нашри китоб гузашт, Пешвои муаззами миллат даххо, садҳо маротиба дар нишасту анҷуманҳои муътабар, сатҳи баландтарин ва суҳбатҳо бо миллати миннатпазири хеш, аз бузургвории қаҳрамонони Тоҷикистон устод Садриддин Айнӣ, аллома Бобочон Гафуров ва дигар фарзандони сарсупурдаи ин миллат боифтихор мисолҳо меоварад. Аз қорнамоиҳои онон бо эҳсоси баланди ватанхоҳона, ҳамчун намунаи асили рафтори фидокорона ба хоҷаи тоҷикон ва ин сарзамин ёдовар мешавад. Тамоми мардуми Тоҷикистонро ба пайравӣ аз қору пайқори онон диҳад менамояд.

Аммо мардум меҳид ва мебинад, ки худи Қаҳрамони миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳар лаҳзаву ҳар рӯз даххо ва садҳо ҷунин қаҳрамоноҳоро қардаст ва мекунад.

Дар вобастагӣ бо китоби «Точикон» дар Паём, махсусан, таъкид мегардад: «Арзиши илмӣ ва ин асари бунёдӣ бениҳоят бузург аст ва Бобочон Гафуров бо захираи ҷаҳониро ба худ мо ва мардуми ҷаҳонро бо саҳифаҳои таърихи рангини миллатамон ошно қард» (*Ҳамон ҷо. – С. 28*).

Пешвои миллат бори дигар китоби «Точикон»-и Бобочон Гафуровро ҳамчун сарчашмаи муътамад ва қарорҷаҳои бедории ҳисси миллӣ муаррифӣ қарда, тасмими дурандешонаи ҳудро ба мардуми Тоҷикистон эълон мекунад: «Дар робита ба ин, ба Ҳукумати мамлакат супориш дода мешавад, ки бо мақсади омӯзиши амиқи таърихи пурифтихори халқи тоҷик шоҳасари Бобочон Гафуров китоби «Точикон»-ро аз ҳисоби Фонди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷоп қарда, то Ҷашни 30 – солагии Истиқлолияти давлатӣ аз номи Роҳбари давлат ба ҳар як оилаи кишвар тухфа намояд» (*Ҳамон ҷо. – С. 28*).

Хамин тарик, масъалаи арчгузорӣ ба таърихи миллат, бо мавзӯи донишони мохияти масъала, яъне асли халқи худ алоқамандии ногӯсастани дорад. Хар шахс барои он ки ба ҳақиқати зиндагӣ наздик шавад, онро дарк кунад, бояд собикаи миллати худро омӯзад ва донанд.

Ин талабот ба ҳама, махсусан, барои ононе, ки дар пеши эътиқод, забон, фарҳанг, урфу одат, анъана, ҷаҳонбинии бегонагон сари таъзим фуру меоранд ва дар хамин асос омода ҳастанд, ки на танҳо ҳаммиллатони одӣ, балки мисли Абдулатиф падари худ – олими бузурги машрикзамин, амири Самарканд Мирзо Улугбекро бо хунсардии ваҳшиёна ба қатл расонанд, дахл дорад. Хар қасе, ки аз таърихи шашхазорсолаи миллати ҳеш воқиф мегардад, ин собикаро бо фарҳанги бегонагон дар муқоиса гузошта метавонад, дунёро бо ҷашми хирад менигарад, аз ҷоҳилияти ватансӯзона қанор меравад. Барои ҷунин донишони маъхазҳои илмӣ, далелҳои муътамад, ҳақиқати санҷидашуда зарур аст. Пешвои муаззами миллат ба сифати ҷунин сарҷашма асари беаъволи аллома Бобочон Гафуров «Тоҷикон»-ро эълон қардааст.

Ин қитоб муқддати ним аср аст, ки ҳамҷун натиҷаи таҳқиқоти далелҳои раднопазири таърихӣ, тавассути методҳои ҳақиқие, ки ҷунин ҳулосахоро ба бор овардааст, мавриди эътимод, эътироф ва эътиқоди машхуртарин марказҳои илмии олам эълон гаштааст.

ХУЛОСА

Паёми Пешвои миллат – бехтарин, муқаммалтарин роҳнамои таҳлилий, арзёбии воқеияти сиёсӣ, иқтисодӣ, фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷӣ аз лиҳози ҷиддияти назарияи илмӣ ва ҷӣ аз нигоҳи арзишмандии таҷрибаи сиёсӣ мебошад.

Бешубҳа, мақсадҳои иҷтимоие, ки тавассути воқитаҳои сиёсӣ ҳаллу қасли худро меёбанд, ба ғуруҳи манфиатҳои сиёсӣ дохил мешаванд. Паём сар то по барномаи муқаммалӣ қаролияти давлат ба хоҷири шуқуфӣ ва рушди миллат аст.

Ин ҳуҷҷати муҳим на танҳо вазъи имрӯзаро бо тамоми паҳлуҳо баррасӣ ва тафсир мекунад, сабаб, омилҳои шаклгирӣ ва натиҷаи онро мавриди омӯзиш қарор медиҳад,

балки раванди ходисахоро дар шароити мушаххаси таърихӣ арзёбӣ карда, нақшаҳои муассири рушди умумимиллиро барои ояндаи наздик муайян месозад.

Инкишофи илму маориф, истифодаи самараноки имконот ва захираҳои маънавии шаҳрвандон аз масъалаҳои марказии Паёми Пешвои миллат махсуб мегарданд. Он оммаи мардумро барои омӯхтани илм ва маърифатнокӣ даъват мекунад. Тақдири миллатро аз дараҷаи донишомӯзии ӯ вобаста медонад. Дар баробари аз худ кардани фанҳои гуманитарӣ, тавачҷуҳи ҷавононро барои харҷи амиктар аз бар намудани илмҳои бунёдии табиатшиносӣ ҷалб менамояд.

Аз мундариҷаи Паём зарурати иродаи қавӣ барои илмомӯзӣ ҳувайдост. Бамақсадрасӣ – маъноӣ голиб омадани рӯҳи инсонӣ бар ҷисм аст. Моҳияти ин ҳуҷҷати муҳим бо суханҳои Г. В. Ф. Гегел мувофиқ меояд: «Инсон наметавонад табиатро зерӣ даст бигирад, агар ҳудро ба даст гирифта натавонад». Илм омӯхтан, маъноӣ заҳмат кашидан ва ҳаққи ҳудро аз имконоти табиат ситонидан аст.

Таъкид карда мешавад, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди илму маориф нақшаҳои муқаммалро роҳандозӣ намудааст. Тараққиёти иқтисодӣ, ҳамчун натиҷаи он, бехтар ғаштани вазъии иҷтимоии аҳолии кишвар дар қулли самтҳо бо далел ва рақамҳои мушаххас, ба таври эътимоднок нишон дода шудааст.

Аз мантиқи Паём бармеояд, ки дар ин ҳолат, ба таври мутаносиб мувофиқ омадани ҷаҳонбинӣ, маданияти сиёсӣ, ҳисси ҳештаншиносӣ ва ҳудшиносии миллӣ аз ниёзҳои зарурии ҷомеаи имрӯза махсуб мегарданд.

Мавзӯи марказӣ ва муҳтавои тамоми суханронии Пешвои миллат – пойдорӣ ва тараққиёти устувори иқтисодӣ, рӯз ба рӯз бехтар кардани шароити иҷтимоии мардум, мутаносибан, дарки ҳифзи истиклолияти миллӣ мебошад. Дар амалӣ кардани ин мақсадҳои наҷиб ширкати фаъолонаи тамоми мардуми Тоҷикистон дар ҳамбастагӣ бо ниҳодҳои давлатӣ амри зарурӣ доништа мешавад.

С. ЯТИМОВ,
доктори илмҳои сиёсӣ,
узви вобастаи Академияи илмҳои
Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бознашр аз рӯзномаи «Чумхурият»

□ 21-22 (23 877) аз 29.01.2020